

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva z konference: Jarní workshopy z právní teorie 2013 na Právnické fakultě Univerzity v Edinburghu *

Pavel Ondřejek **

Právnická fakulta Univerzity v Edinburghu organizuje každoročně jarní workshopy z právní teorie, na nichž se setkávají studenti doktorského studia a pedagogové především z Velké Británie se zájmem o teoretická témata z různých právních odvětví. I letošní rok byl bohatý na aktuální i „věčná“ témata i zajímavé prezentace přednášejících, vše dokreslovala vynikající atmosféra ve starobylé budově Old College, kde edinburská právnická fakulta sídlí.

Zúčastnil jsem se tří workshopů organizovaných ve dnech 28. a 29. května 2013, jejichž zaměřením byla právní a ústavní teorie. První z workshopů vedl emeritní profesor Univerzity v Edinburghu Zenon Bańkowski. Workshop navazoval na sérii projektů prof. Bańkowského s názvem „Za hranice textu“ (*Beyond text*), v nichž jsou představovány různé kontexty, v nichž můžeme právo poznávat. Výsledkem projektu jsou mimo jiné i zajímavé publikace v oblasti právního vzdělávání.

* Tato zpráva z konference vznikla v rámci grantu GA ČR P408/12/1255 s názvem Klíčové pojmy ústavní teorie v čase paradigmatických změn.

** JUDr. Pavel Ondřejek, Ph.D., odborný asistent Katedry teorie práva a právních učeních Právnické fakulty UK v Praze.

ní.¹ Workshop byl v duchu výše uvedeného pojat inovativně, kromě uvedení do problematiky byla většina času věnována praktickým příkladům, zejména interakci a komunikaci v právu.

Prof. Bańkowski odmítá ryze instrumentální pohled na právo, právo podle něj není jen prostředkem k organizaci společenského života, je něco více, v různých aspektech je v lidských životech vepsáno. Souvisí nejen s představou racionálního tvůrce a interpreta, nýbrž i s intuicí a představivostí běžných lidí, v jejichž chování se právo uskutečňuje. Jedním z hlavních závěrů workshopu byl fakt, že pokud přijmeme myšlenku, že právo není fenomén, který by bylo možné jednoduše popsat, i přístupy, které k tomuto popisu slouží, musí být nutně rozdílné a mohou se dotýkat i mimoprávních oborů.

Workshop o ustavující moci a změnách ústavy se věnoval problému zdroje státní moci, a to od klasického vymezení ustavující a ustavené moci podané *Abbé de Sieyès*em, až k současnému chápání ustavující moci,

¹ BAŃKOWSKI, Zenon, DEL MAR, Maksymilian, MAHARG, Paul (eds.): *The Arts and the Legal Academy. Beyond Text in Legal Education*. Farnham: Ashgate Publishing, 2013. BAŃKOWSKI, Zenon, DEL MAR, Maksymilian (eds.): *The Moral Imagination and the Legal Life. Beyond Text in Legal Education*. Farnham: Ashgate Publishing, 2012.

kteřá již není neomezená a která nalézá limity zejména v podobě základních práv. Prvním vystupujícím byl prof. Chris Thornhill z University Glasgow s přednáškou: *Práva a ustavující moc. Sociologický pohled na globální konstitucionalismus*. Prezentoval v ní jev postupné eroze pojmu ustavující moc, která byla v minulosti (zejména v díle C. Schmitta) chápána jako neomezená. Vůle lidu je v současné době omezována mezinárodními, resp. transnacionálními standardy ochrany práv. Jsme tak svědky relokace ústavní legitimacy od centralizované, státní, demokratické legitimacy k pronikání standardů lidských práv z mezinárodní a nadstátní úrovně. Ze sociologického hlediska tento proces můžeme charakterizovat jako adaptaci politického systému v jednotlivých státech.

Následovalo vystoupení dr. Marka Wenmana z University v Nottinghamu s názvem: *Ustavující moc jako augmentace a/nebo revoluce*. V něm navázal na dílo H. Arendtové *O revoluci* z roku 1963, v němž je popisována revoluce jako proces diskontinuity, odmítnutí starého systému a nahrazení systémem novým. S revolucemi se setkáváme na počátku moderní doby, zatímco v předchozím období se změny děly v duchu návratu k tradicím: změny v antickém Římě odkazovaly na odkaz otců zakladatelů (H. Arendtová hovoří o procesu augmentace).² Ústavní revoluce tedy nejsou jediným způsobem ústavních změn. V referátu byla dále předestřena pojetí ustavující moci a demokracie v dílech současných autorů, jakými jsou např. A. Negri, J. Habermas nebo B. Ackerman. V závěru přednášející varoval před rostoucí rolí soudů v moderních demokratických státech a s tím související judicializací politiky.

Poslední příspěvek v rámci workshopu o ustavující moci a změnách ústav přednesl dr. Illan rua Wall z Univerzity ve Warwicku a nesl název *Neúčinná ustavující moc*. Tuto koncepci nastiňuje jako řešení sporu o prioritu ustavující nebo ustavené moci. Na jedné straně tak dle referujícího můžeme sledovat závěry M. Loughlina (navazujícího na J. Locka) ohledně priority ústavy, na druhé straně stojí myšlenky A. Negriho, který zdůrazňuje reálnou ustavující moc (*potentia*) oproti moci ustavené (*potestas*). Pojem inoperativity (neúčinnosti) znamená v pojetí přednášejícího skutečnost, že ustavující moci se nelze domáhat jindy než v době vzniku ústavy, nikoliv později.

² ARENDT, Hannah: *On Revolution*. New York: Wiking Press, 1965, str. 203.

Po přednesení referátů byl diskutován proces formování ústav v současných revolucích v arabském světě, kde se ukazuje, že neexistuje jednotný pojem lidu. Různé společenské skupiny jsou pouze spojeny aktuální vůlí svrhnout stávající státní moc. Ukazuje se tak, že klasické koncepce ustavující moci jsou pro popis reality 21. století obtížně použitelné.

Poslední workshop na téma Právo a jazyk zahájil svou přednáškou prof. Andrei Marmor z University South California. Přednáška měla název *Význam a přesvědčení v interpretaci ústavy*.

Základem přednášky je dnes již v právní filosofii ustálený rozdíl mezi pojmy (koncepty) a koncepcemi. Tuto distinkci rozpracoval ve svém díle jiný americký právní filosof R. Dworkin.³ Koncept rovnosti je neurčitý, může být naplněn rozdílnými koncepcemi, jak je zřejmé z americké ústavní historie (doktrína *separate but equal*, překonání této doktríny, připouštění afirmativní akce, atd.). Otázka nyní zní, zda je při interpretaci možné obecně sdílet význam pojmů, pokud existují jejich rozdílné koncepce, které jsou navzájem neslučitelné. Jedním z řešení je klasické dílo americké právní teorie o esenciálně sporných pojmech Waltera Bryce Gallieho.⁴ Jiný přístup může spočívat v pojetí neshody nad morálními pojmy (např. definicí *krutého* trestu z 8. Dodatku k americké ústavě).

A. Marmor odmítá obě výše naznačená řešení. Podstata neshody mezi rozdílnými interpretacemi může spočívat v nesouměřitelnosti kolidujících hodnot, anebo může být otázkou lidského cítění, které nelze racionálně odůvodnit. Řešením této neshody v podmínkách demokratických států je rozhodnutí soudu, které určí, jaký výklad převáží. A. Marmor tuto činnost přirovnává ke sportu, kde rovněž musí být určen vítěz. V závěru své prezentace shrnul referující dva základní přístupy k interpretaci americké ústavy: originalismus a pragmatický přístup. Otázkou pro interpreta je, do jaké míry se držet vůle tvůrce ústavy, jak moc vázat současnou generaci vůlí předcházejících generací, a jak moc je možné se odchýlit od textu ústavy ve prospěch její účelnosti a funkčnosti.

³ DWORKIN, Ronald: *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001, str. 176.

⁴ GALLIE, Walter Bryce: *Essentially Contested Concepts. Proceedings of the Aristotelian Society*, roč. 56, 1956, str. 167–198.